

DEMOGRAFIA I IMMIGRACIÓ, 1991-2005.

Anna Cabré

Andreu Domingo

Centre d'Estudis Demogràfics

DEMOGRAFIA I IMMIGRACIÓ, 1991-2005.

Anna Cabré
Andreu Domingo

324

Aquest treball ha estat publicat a *Anuari*, Barcelona: BBVA,
Departament d'Economia de la Generalitat de Catalunya.

**Centre d'Estudis Demogràfics
2007**

CABRÉ, Anna, DOMINGO, Andreu.- **Demografia i immigració, 1991-2005.**

Resum: El text presenta un repàs sintètic de l'evolució demogràfica de Catalunya durant el període 1991-2005, que significa la inflexió respecte al llarg període d'estancament que seguí la crisi econòmica dels anys setanta. Aquest canvi de tendència, que ha fet possible el salt dels 6 als 7 milions d'habitants en un temps rècord, ha estat marcada, sobretot durant els primers anys del segle XXI, per la represa de les onades migratòries, aquest cop procedents de l'estranger, que són les responsables de canvis fonamentals en el conjunt de la dinàmica demogràfica de Catalunya, així com de l'estructura per sexe i edat i de la seva distribució en el territori.

Paraules clau: Evolució demogràfica, immigració, Catalunya, segle XXI.

CABRÉ, Anna, DOMINGO, Andreu.- **Demografía e inmigración, 1991-2005.**

Resumen: En el texto se realiza un repaso sintético de la evolución demográfica de Cataluña durante el periodo 1991-2005, que representa la inflexión respecto al largo periodo de estancamiento que siguió de la crisis económica de los años setenta. Este cambio de tendencia, que ha hecho posible el salto de los 6 a los 7 millones de habitantes en un tiempo récord, se ha caracterizado, sobretudo durante los primeros años del siglo XXI, por la reanudación de las olas migratorias, esta vez procedentes del extranjero, que son las responsables de cambios fundamentales en el conjunto de la dinámica demográfica de Cataluña, así como de la estructura por sexo y edad, y de su distribución en el territorio.

Palabras clave: Evolución demográfica, inmigración, Cataluña, siglo XXI.

CABRÉ, Anna, DOMINGO, Andreu.- **Demography and immigration, 1991-2005.**

Abstract: This paper presents a synthetic review of Catalonia's demographic evolution during the period 1991-2005. This is a period that constitutes a turning point regarding the long settlement phase that followed the seventies economic crisis. This changing trend, that has facilitated a jump from 6 to 7 millions of inhabitants in record time, has been characterized by the re-start of foreigners' migration waves. These waves are responsible for most of the transformations that the demographic dynamics of Catalonia as a whole have experienced, as well as the changes in the age and sex structure and their distribution among the territory.

Key words: Demographic evolution, immigration, Catalonia, twenty first century.

CABRÉ, Anna, DOMINGO, Andreu.- **Demographie et immigration, 1991-2005.**

Résumé: Le texte présente une révision synthétique de l'évolution démographique de la Catalogne durant la période 1991-2005, qui signifie un point d'inflexion après la longue période de stagnation qui suivit la crise économique des années 1970. Ce changement de tendance, qui a rendu possible le saut de 6 à 7 millions d'habitants en un temps record, a été marqué, surtout durant les premières années du XXIème siècle, par la

reprise des vagues migratoires, cette fois ci en provenance de l'étranger, qui sont les responsables de changements fondamentaux de l'ensemble de la dynamique démographique de la Catalogne, ainsi que de la structure par sexe et âge et de la distribution sur le territoire.

Mots clé : Évolution démographique, immigration, Catalogne, XXIème siècle.

1. Introducció: de l'estancament al ràpid creixement del segle XXI.

La població de Catalunya a 1 de gener de 2006, segons les dades provisionals del Padró Continu de Població de l'INE, era de 7.083.618 habitants, el que representa el 16% de la població espanyola. Des de 1991, l'evolució demogràfica de Catalunya ha fet un canvi espectacular, assolint un augment ràpid que ha fet passar dels 6 milions al 1996 als 7 milions del 2006, que ha adquirit proporcions més que notables durant el primer quinquenni del segle XXI, i que s'ha palesat en el volum, en l'estructura, i en la dinàmica de la població.

En el creixement, després del període d'estancament que significà la dècada dels vuitanta, entre 1991 i 2000 es guanyaren 301.871 habitants, mentre que tants sols en el quinquenni que va de 2001 a 2005 el guany arribà a ser de 722 mil persones, passant-se d'un creixement anual acumulatiu en el primer període del 4,9 per mil, a un creixement en el segon del 24 per mil.

En l'estructura, l'envelliment segueix essent el tret característic del perfil de la població, degut tant a la davallada de la fecunditat experimentada des de 1976, i que tot just començarà a remuntar lentament des de 1995, com a l'allargament de l'esperança de vida que ha passat dels 77,7 anys de mitjana al 1992 als 80,7 el 2004. En conseqüència, la proporció de persones grans ha crescut del 14,3% al 16,5% entre 1991 i 2005, mentre que la proporció d'infants entre 0 i 15 anys ha disminuït del 19,5 al 15 per cent. També l'estructura s'ha beneficiat de la immigració recent, ralentitzant aquest ritme d'envelliment, directament o indirecta. Tant sols restant-li a la piràmide els nascuts a l'estranger (sense comptar els fills de pares estrangers nascuts a Catalunya), el pes dels majors de 65 anys al 2005, hauria arribat a representar el 18,2% del total, 2 punts per sobre de l'efectivament enregistrat.

¹ Aquest treball és producte del projecte *Demografía e integración social de la población de nacionalidad extranjera en España* subvencionat pel plan nacional I+D+I del Ministerio de Educación y Ciencia (SEJ2004-00846)

Per últim, però no menys important, haurem de destacar l'evolució de la dinàmica demogràfica. En primer lloc, cal assenyalar la ja esmentada recuperació de la fecunditat que ha passat de l'1,14 fills per dona al 1995 a l'1,49 a 2004 (darreres xifres disponibles), i que significa un augment de 20.525 naixements. Però sobretot, haurem de subratllar el paper de les migracions, passant el saldo migratori de 15.458 en el quinquenni 1991-1995 a 652.371 en el darrer quinquenni 2001-2005, essent el responsable del 90,3% de l'augment de la població experimentat durant tot el període 1991-2006.

Aquest extraordinari creixement de la població no s'ha donat de forma uniforme ni en el temps ni en l'espai. Si observem l'evolució de la població i la distribució territorial del creixement per comarques (taules 1 i 2), veurem que mentre a la darrera dècada del segle XX hi havia comarques que seguien perdent població, amb decreixements que podien arribar al 8,9 per mil, com és el cas del Barcelonès, o al 5,7 per mil com la Terra Alta, i amb nivells al voltant del 4 i 5 per mil com el Pallars Jussà, el Priorat, la Ribera d'Ebre, al segle XXI, totes les comarques han experimentat creixements en la seva població. El rècord absolut es produeix al Baix Penedès, que ha vist créixer la població a un ritme del 72,8 per mil acumulat pel període 2001-2005, que li ha permès passar de 60 mil a gairebé 80 mil habitants. A aquest creixement espectacular el segueixen tres comarques de característiques ben diverses, la Selva amb un 47,6 per mil, el Tarragonès amb un 38,6 per mil, i la Cerdanya amb un 38,2 per mil, il·lustrant d'aquesta manera la generalització del creixement de la població, però també de la immigració, que com ja hem anunciat està al darrere de bona part d'aquest augment. També és de destacar que tot i aquests increments enregistrats durant el darrer període, en el cas del Barcelonès, el Pallars Jussà i el Ripollès, encara no han estat suficients per recuperar el nombre d'habitants que tenien al 1991. La tipologia de la pèrdua és força polaritzada. D'aquesta manera, la davallada del Barcelonès, que comptava l'any 1991 amb 2,3 milions d'habitants, i que al 2001 encara havia descendit a 2,1 milions, per assolir els 2,2 al 2005, exemplifica l'evolució iniciada als anys vuitanta a les àrees metropolitanes, caracteritzada per la pèrdua de població de les àrees centrals paral·lela al procés de suburbanització de la població. Mentre que els dos casos restants, el Pallars Jussà que dels 12.860 habitants de 1991 arriba als 12.566 el 2005, o del Ripollès que dels 27 mil habitants de 1991 arriba als 26.400 el 2005, se situen en el pol oposat: la tendència a restar població de les àrees més rurals, que experimentaren sobretot certes comarques pirinenques.

Taula 1. Totals de Població de Catalunya, per comarca, anys 1991, 1996, 2001 i 2005.

COMARCA	ANY			
	1991	1996	2001	2005
Alt Camp	34.016	34.403	35.777	40.017
Alt Empordà	90.755	93.172	103.631	118.950
Alt Penedès	69.863	73.196	79.712	93.408
Alt Urgell	19.010	19.006	19.466	20.936
Alta Ribagorça	3.514	3.542	3.617	4.004
Anoia	82.450	86.964	92.263	105.376
Bages	152.177	152.586	155.118	169.114
Baix Camp	131.599	140.540	146.522	167.889
Baix Ebre	64.645	65.879	67.031	74.962
Baix Empordà	89.930	95.986	105.726	120.302
Baix Llobregat	610.192	643.419	692.260	757.814
Baix Penedès	38.080	47.550	60.369	79.967
Barcelonès	2.302.137	2.131.378	2.105.302	2.215.581
Berguedà	38.965	38.606	38.087	39.746
Cerdanya	12.396	12.757	14.516	16.862
Conca de Barberà	18.001	18.285	18.780	20.057
Garraf	76.915	90.435	107.147	127.928
Garrigues	19.429	19.273	19.355	19.974
Garrotxa	46.060	46.708	47.940	51.786
Gironès	125.875	129.044	138.659	160.838
Maresme	293.103	318.891	355.714	398.502
Montsià	54.307	54.765	57.584	64.181
Noguera	34.782	34.390	34.972	37.565
Osona	117.442	122.923	129.455	142.337
Pallars Jussà	12.860	12.817	12.390	12.566
Pallars Sobirà	5.418	5.815	6.140	6.883
Pla d'Urgell	28.802	29.116	29.872	33.105
Pla de l'Estany	21.072	23.833	25.577	27.905
Priorat	9.475	9.212	9.228	9.665
Ribera d'Ebre	23.055	22.442	21.951	22.925
Ripollès	27.167	26.365	26.113	26.400
Segarra	17.040	17.407	18.345	20.996
Segrià	163.575	163.691	166.826	183.954
Selva	98.255	104.833	119.906	144.420
Solsonès	10.792	11.171	11.638	12.764
Tarragonès	155.881	169.016	182.613	212.520
Terra Alta	12.945	12.584	12.231	12.724
Urgell	29.789	30.181	31.316	34.117
Val d'Aran	6.184	7.130	7.938	9.219
Vallès Occidental	649.699	685.600	731.844	815.628
Vallès Oriental	262.513	285.129	318.434	361.319
Catalunya	6.060.165	6.090.040	6.361.365	6.995.206

Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Municipal d'habitants 1996. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

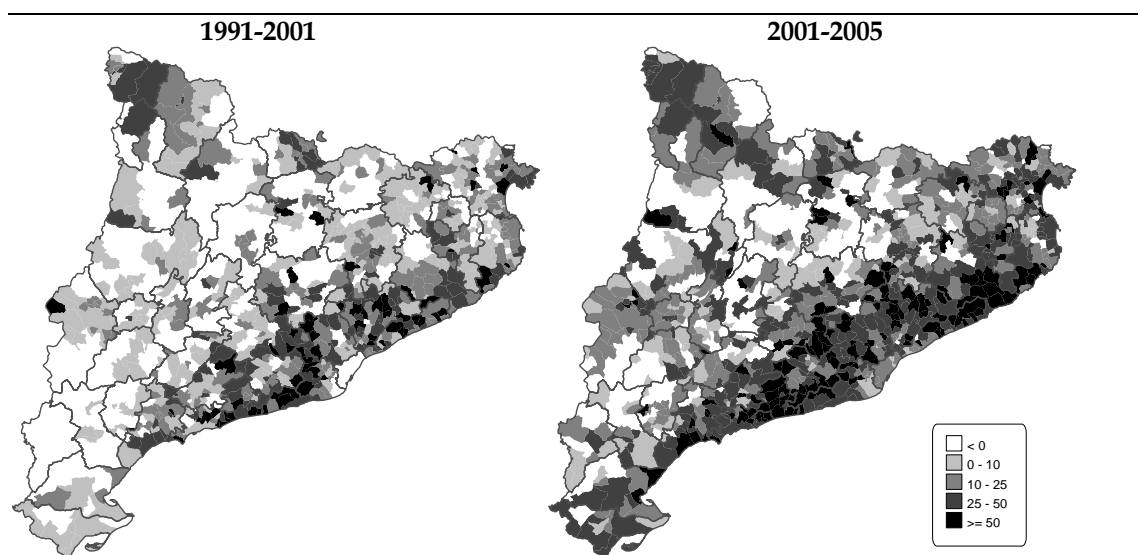
Taula 2. Taxa de creixement anual acumulatiu (tant per mil) de Catalunya, per comarques, períodes 1991-2001 i 2001-2005.

<i>COMARCA</i>	<i>1991-2001</i>	<i>2001-2005</i>
Alt Camp	5,1	28,4
Alt Empordà	13,4	35,1
Alt Penedès	13,3	40,4
Alt Urgell	2,4	18,4
Alta Ribagorça	2,9	25,7
Anoia	11,3	33,8
Bages	1,9	21,8
Baix Camp	10,8	34,6
Baix Ebre	3,6	28,4
Baix Empordà	16,3	32,8
Baix Llobregat	12,7	22,9
Baix Penedès	47,2	72,8
Barcelonès	-8,9	12,8
Berguedà	-2,3	10,7
Cerdanya	15,9	38,2
Conca de Barberà	4,2	16,6
Garraf	33,7	45,3
Garrigues	-0,4	7,9
Garrotxa	4,0	19,5
Gironès	9,7	37,8
Maresme	19,5	28,8
Montsià	5,9	27,5
Noguera	0,5	18,0
Osona	9,8	24,0
Pallars Jussà	-3,7	3,5
Pallars Sobirà	12,6	29,0
Pla d'Urgell	3,7	26,0
Pla de l'Estany	19,6	22,0
Priorat	-2,6	11,6
Ribera d'Ebre	-4,9	10,9
Ripollès	-3,9	2,7
Segarra	7,4	34,3
Segrià	2,0	24,7
Selva	20,1	47,6
Solsonès	7,6	23,4
Tarragonès	16,0	38,6
Terra Alta	-5,7	9,9
Urgell	5,0	21,6
Val d'Aran	25,3	38,1
Vallès Occidental	12,0	27,5
Vallès Oriental	19,5	32,1
Catalunya	4,9	24,0

Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001. INE; i Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

Per últim, per acostar-nos un xic més al detall espacial, s'ha cartografiat a nivell municipal els creixements pels dos períodes, la dècada dels noranta i el primer quinquenni del segle XXI. Els municipis que més han crescut en termes relatius són els municipis més petits, amb taxes de creixement superiors al 50 per mil durant el darrer període, però són sobretot, com veurem més endavant, aquells on la presència de migració internacional ha resultat ser més significativa: els municipis repartits a tot el litoral, i les capitals comarcals. El segon gran fet a subratllar és la important reducció del nombre de municipis que han experimentat algun decreixement. Si als darrers anys del segle XX el nombre de municipis amb pèrdues arribava a 316, en el primer quinquenni del segle XXI s'ha reduït significativament a 167, essent la ruralitat el seu comú denominador. En termes absoluts, és notori el creixement experimentat també pels municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, juntament amb els municipis abans esmentats.

Mapa 1. Taxa de creixement anual acumulatiu de Catalunya per municipis, 1991-2001 i 2001-2005

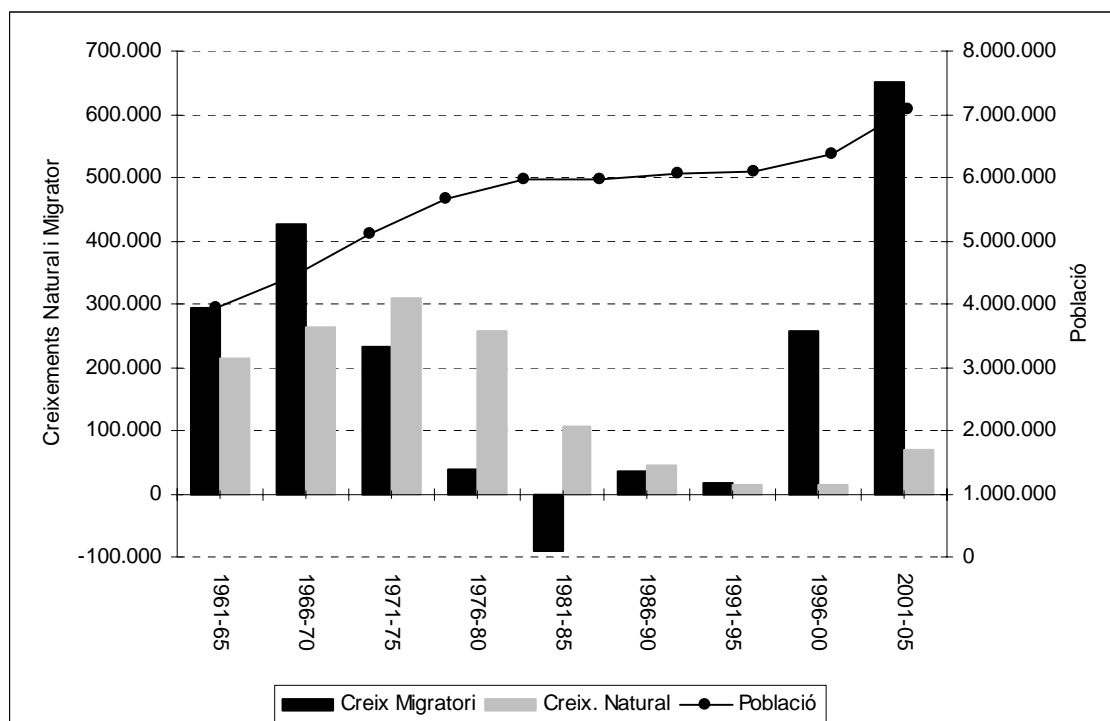

Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001. INE; i Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

2. Els components del creixement de la població, 1991-2005: el protagonisme del saldo migratori.

Per posar en perspectiva el creixement experimentat durant els darrers 15 anys, s'ha representat els components del creixement, natural i migratori des de 1961, en grups quinquennals (Gràfic 1 i Taula 3). Amb una primera ullada ens adonem de seguida que des dels anys noranta es dona una significativa inflexió en l'evolució demogràfica, determinada per la recuperació del saldo migratori. En primer lloc, apareix l'estancament abans citat dels anys vuitanta fregant sempre els 6 milions de persones, que esdevingueren un eslògan amb provada consistència degut a la continuïtat (la població que al 1981 era de 5.959.530 habitants, deu anys més tard segueix sent de 6.059.494 persones). Aquest estancament s'explica per una progressiva disminució del creixement tant vegetatiu com migratori, amb fins i tot un saldo migratori negatiu en el primer quinquenni de 1981-85 de gairebé 90 mil persones. En tercer lloc, el saldo migratori apareix com el protagonista indiscutible de la recuperació, que pel darrer quinquenni 2001-2005 és de 652 mil persones, superant d'aquesta manera l'observat en el darrer quinquenni dels anys seixanta, quan les onades migratòries del segle XX van ser més nombroses, que ascendia a 426 mil persones. Cal remarcar que fins i tot en termes relatius, és a dir, posant en relació el saldo amb el total de la població, la intensitat està per sobre de l'experimentada aleshores. Si prenem com a indicador la relació entre el saldo migratori del quinquenni i la població mitjana del període, veurem que en el primer cas ens indica un impacte mesurable en 89,1 per mil, mentre que en el segon és de 97,7 per mil. Dit d'una altra manera, tant en termes absoluts com en termes relatius, l'aportació immigratòria del primer quinquenni del segle XXI, supera la de qualsevol quinquenni del passat segle XX. Una darrera consideració des la perspectiva de l'evolució a llarg termini, seria que aquest extraordinari creixement significa, d'alguna manera, posar fi a l'etapa veritablement excepcional dels vuitanta i principis dels noranta, caracteritzades per uns saldos migratoris reduïts, i estretament lligada a la crisi econòmica de l'època. De la mateixa manera, haurem de considerar que la represa dels moviments immigratoris a Catalunya, que ha fet créixer els saldos, es relaciona amb el cicle favorable de la conjuntura econòmica i que en el futur seguirà marcat per aquesta primacia del factor econòmic en la determinació dels saldos migratoris.

Gràfic 1. Creixement natural i creixement migratori quinquennal a Catalunya, 1961-2005.

Font: Censos, Padrons i Padró Continu, INE.

Taula 3. Creixement natural i creixement migratori quinquennal a Catalunya, 1961-2005.

Any	Població	Període	Creix. Total	Creix. Natural	Creix Migratori
1960	3.925.779	1961-65	507.628	213.466	294.162
1965	4.433.407	1966-70	689.160	263.329	425.831
1970	5.122.567	1971-75	540.568	309.015	231.553
1975	5.663.135	1976-80	296.395	257.824	38.571
1981	5.959.530	1981-85	17.478	107.407	-89.929
1986	5.977.008	1986-90	82.486	45.767	36.719
1991	6.059.494	1991-95	30.546	15.088	15.458
1996	6.090.040	1996-00	271.325	14.083	257.242
2001	6.361.365	2001-05	722.253	69.716	652.537
2006	7.083.618				

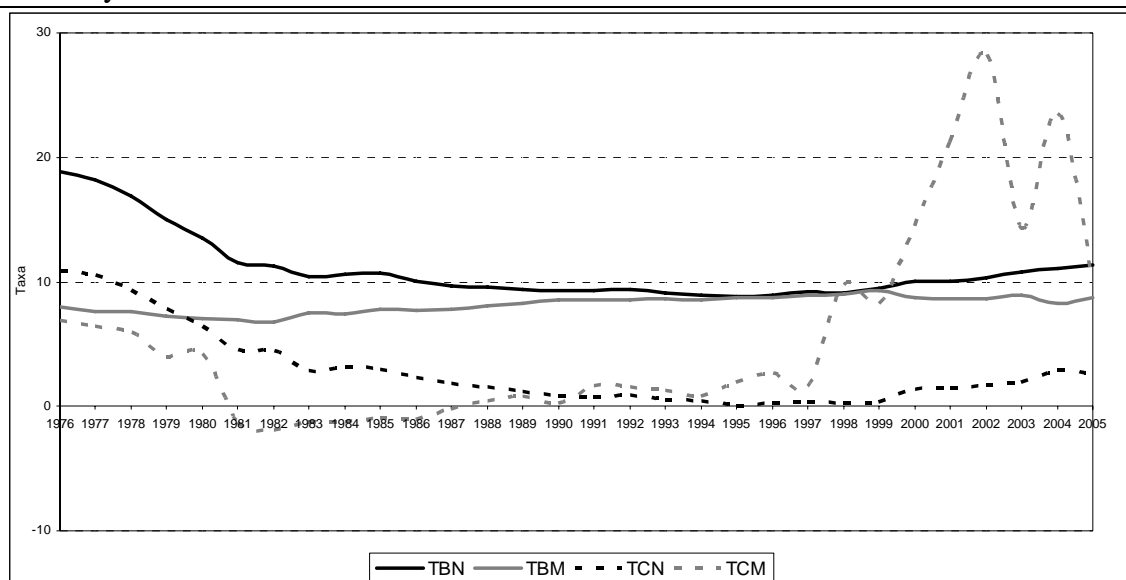
Font: Censos, Padrons i Padró Continu, INE

Si observem l'evolució de la mortalitat i la natalitat durant els darrers 30 anys (gràfic 2), podem veure un altre cop reflectit el protagonisme del fenomen migratori en el creixement natural, precisament des de principis dels anys noranta, però també la

lleugera recuperació de la taxa bruta de natalitat durant la darrera dècada, després del sotrac que representà la disminució experimentada a partir de mitjans dels setanta.

Per la seva banda, la taxa bruta de mortalitat determinada per una estructura per edats progressivament envellida, presenta una evolució força regular, al voltant del 10 per mil. De fet se'ns presenta un tríptic dividit en tres etapes molt diferenciades. Durant la primera etapa de 1976 a 1986, es tradueix l'impacte de la crisi econòmica i el final del *baby boom*, amb un ràpid descens de la natalitat i del creixement migratori. La segona etapa, de 1986 a 1996, està caracteritzada pel virtual estancament dels indicadors, arribant fins i tot a convergir les taxes brutes de mortalitat i natalitat (TBM i TBN). Per últim, en la darrera etapa de 1996 a 2005, el salt del creixement migratori, però també per la lleugera remuntada de la natalitat, en són els trets característics. Les oscil·lacions observades en el creixement migratori estan relacionades tant amb els efectes legislatius de les successives regularitzacions de 2000, 2001, i 2005, com amb els efectes de l'operació de la Renovació padronal, ja recollits a les dades d'1 de gener de 2006, que significaren una notable disminució del nombre d'empadronats, i per tant del creixement immigratori estimat.

Gràfic 2. Taxes brutes de mortalitat i natalitat, taxes de creixement net i d'immigració a Catalunya des de 1976 fins 2005.

Font: Poblacions a 1 de gener, INE: 1976-1997 intercensals; 1998-2006 Padró continu; Naixements i defuncions, Idescat; Moviment Natural, 2005:dades INE.

2.1. La recuperació de la fecunditat

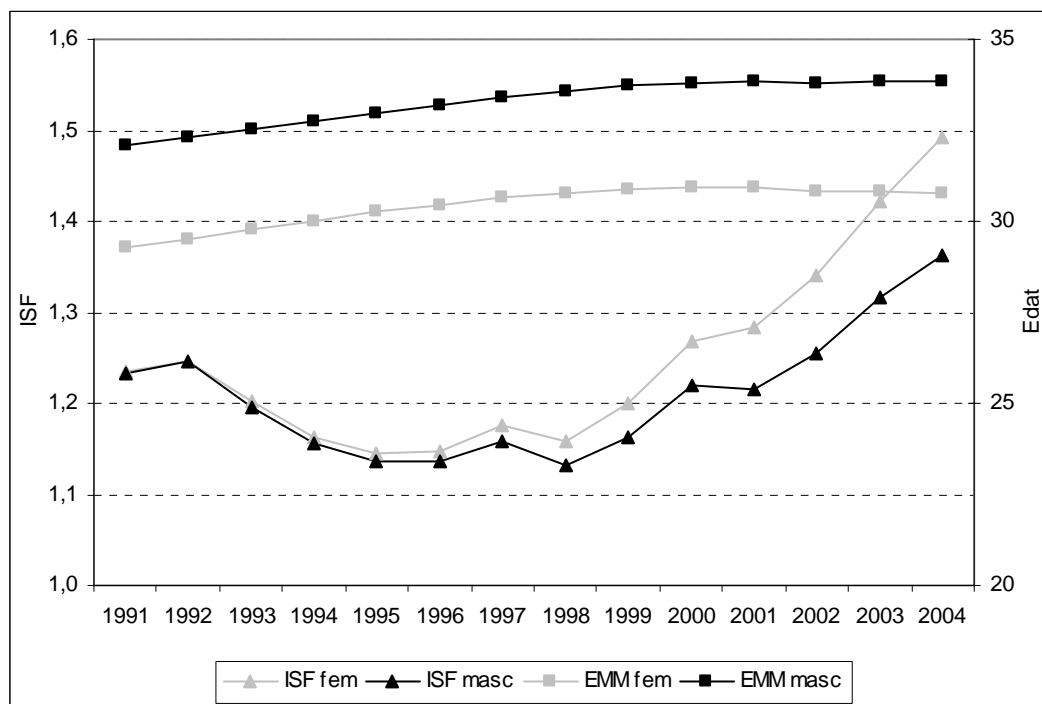
Els dos components del creixement de la població, fecunditat i mortalitat, han experimentat durant aquests anys importants canvis, que no haurien de quedar eclipsats per la fulgurant ascensió migratòria. En el terreny de la fecunditat ja hem assenyalat com al 1995 es tocava fons, disminuint fins a valors mínims a escala mundial amb un Índex Sintètic de Fecunditat, que sintetitza el nombre de naixements per cada mil dones en edat fèrtil, d'1,14 fills per dona (veure Miret, en premsa). Aquesta fecunditat es troba en franca recuperació, ja que si bé és cert que l'augment dels naixements enregistrat des de 1995 és degut en bona part a l'increment de dones en edat fèrtil, també s'ha donat una pujada lenta però sostinguda de la fecunditat des d'aleshores, que ha ascendit fins a l'1,49 fills per dona amb dades de 2004 (veure gràfic 3 i taula 4). Traduït en naixements, s'ha passat dels 53.809 naixements de 1995 als 79.766 de 2005, assolint el nivell de 1980. La recuperació però, no ha frenat fins ara el retard de l'edat a la maternitat que ha passat dels 29,29 anys al 1991 als 30,75 de 2004 (darrera data disponible). Amb tot, volem fer notar que el màxim es va assolir l'any 2000 amb 30,93 anys i que, encara que molt lleument, des d'ençà no fa més que disminuir.

Taula 4: Evolució dels naixements i la fecunditat a Catalunya 1991-2004.

ANY	NAIXEMENTS	ISF fem	EMM fem	ISF masc	EMM masc
1991	56.162	1,24	29,29	1,23	32,08
1992	57.178	1,25	29,51	1,25	32,31
1993	55.745	1,20	29,77	1,20	32,53
1994	54.424	1,16	30,00	1,16	32,76
1995	53.809	1,14	30,25	1,14	32,99
1996	54.602	1,15	30,43	1,14	33,21
1997	56.701	1,18	30,67	1,16	33,41
1998	56.572	1,16	30,79	1,13	33,58
1999	59.359	1,20	30,88	1,16	33,73
2000	63.489	1,27	30,93	1,22	33,80
2001	64.722	1,28	30,92	1,22	33,82
2002	68.315	1,34	30,84	1,25	33,81
2003	72.980	1,42	30,84	1,32	33,82
2004	76.687	1,49	30,75	1,36	33,85
2005	79.766				

Font: 1991-2004, Idescat; 2005, provisionals, INE. Càlculs CED.

Gràfic 3. Evolució de l'índex sintètic de fecunditat i de l'edat mitjana a la maternitat, Catalunya 1991-2004.

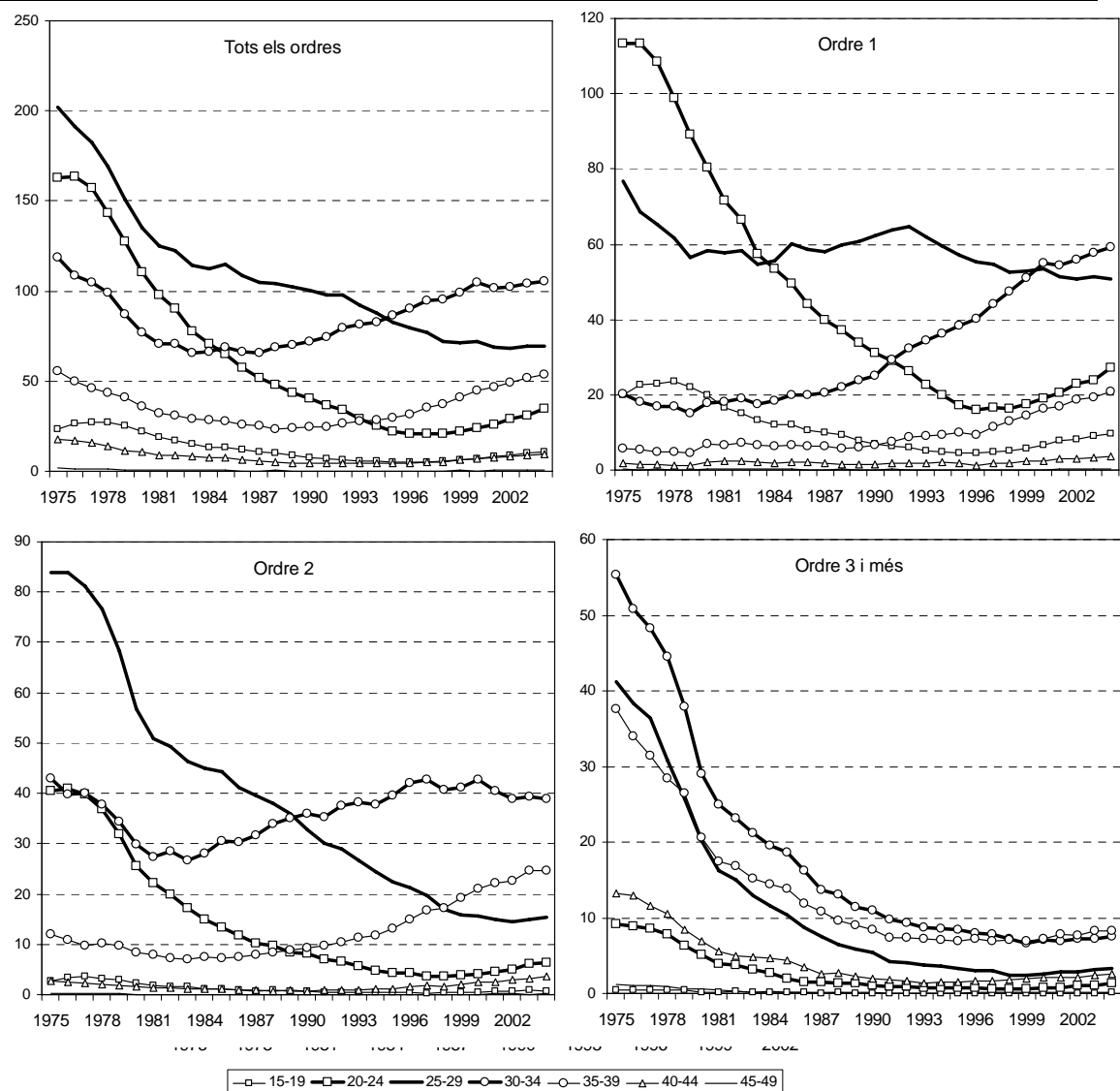

Font: 1991-2004, Idescat; 2005, provisionals, INE. Elaboració CED.

Per a copsar millor l'evolució de la fecunditat durant els darrers quinze anys l'hem de contextualitzar amb el que ha estat succeint des de 1975, és a dir, des de que s'inicià la davallada de la fecunditat. Amb aquest propòsit es presenta l'evolució de les taxes de fecunditat per edat per ordre de naixement (Gràfic 4). En el primer gràfic que representa l'evolució per grups quinquennals per tots els ordres es veu clarament com juntament amb la reducció de la fecunditat general el que s'ha esdevingut és un canvi de calendari de la fecunditat, amb un remarcable retard de la maternitat. Així els grups 20-24 i 25-29 apareixen com els responsables del descens, amb una disminució a menys d'una tercera part del seu nivell inicial, entre 1975 i 2004, mentre que la fecunditat a edats més grans augmenta de forma notable amb el pas del temps. És el cas del grup 30-34, que en l'actualitat és el de major fecunditat, juntament amb el grup 35-39 anys. La recuperació de la fecunditat a aquestes edats no ha pogut però, compensar els efectes de la davallada entre les més joves. Malgrat tot, cal tenir en compte que aquesta evolució conjunta oculta una diversitat de situacions tant en el calendari com en la intensitat, que queda al descobert quan contemplem l'ordre de naixement. D'aquesta manera en els naixements de primer ordre, és a dir, en l'evolució dels primers nascuts es palesa l'efecte compensatori que en part ha tingut el canvi de calendari: la reducció de les més joves ha

estat abastament compensada per l'augment a partir dels 30 anys. També veiem com la reducció per al grup 25-29 anys és molt inferior a l'observat en el total de naixements. Mentre en el segon ordre són les dones de 35 a 39 anys les grans protagonistes, il·lustrant força bé el retard al·ludit. Per finalitzar, en el tercer ordre i més, constatem la reducció de la grandària de la família que caracteritza el pas d'una situació de *baby boom*, com la que es vivia als anys setanta, a l'actual, seguint amb la tradició històrica iniciada al segle XIX, de la universalització a Catalunya d'un model de família amb "la parelleta" com a gran objectiu, amb dos fills (veure Devolder, en premsa).

Gràfic 4. Evolució de les taxes de fecunditat per edat quinquennal i ordre de naixement, Catalunya, 1975-2004.

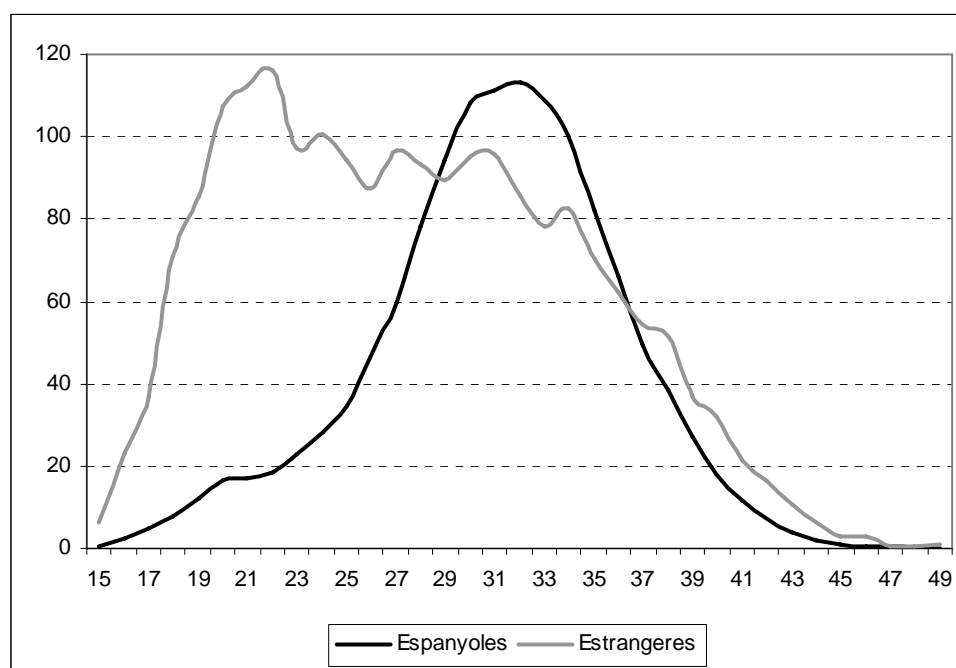

Font: Elaboració pròpia, CED.

En darrer lloc, volem assenyalar que és en aquest últim període que l'influx de la fecunditat de les estrangeres comença a fer-se sentir, degut al creixement dels efectius d'estrangeres, amb sobrerepresentació de les edats fecundes, i amb un calendari de la

fecunditat més jove. Si observem el gràfic 5 que representa la corba de la fecunditat per edat per a les dones de nacionalitat estrangera i les dones de nacionalitat espanyola a Catalunya l'any 2004, s'aprecia clarament el calendari completament divers: a les primeres, molt jove, amb un màxim als 22 anys, i a les segones, mol retardat, assolint el punt àlgid exactament 10 anys més tard, als 32. Les oscil·lacions que marquen la corba de les estrangeres a partir dels 22 anys, corresponen al relativament escàs nombre de casos, a l'any 2004, quan els 14.603 fills nascuts de mare estrangera, representaven el 19% del total de naixements. No és massa agosarat augurar un increment sostingut de la fecunditat de les estrangeres tenint en compte dos factors: 1) el més que considerable augment del volum de la població femenina estrangera en edat fèrtil; i 2) l'acceleració de la dinàmica familiar dels estrangers en etapes madures de la immigració, com comença a ser l'actual (veure Devolder, 2006). Si considerem l'esmentada complementarietat de calendaris entre les dones de nacionalitat espanyola i les estrangeres, no serà tampoc d'estranyar doncs, una sensible remuntada de la fecunditat.

Gràfic 5. Índex Sintètic de Fecunditat de les dones de nacionalitat estrangera i nacionalitat espanyola residents a Catalunya, 2004.

Font: Microdades de Naixements 2004, INE.

2.2. El continuat creixement de la longevitat i els nivells de mortalitat

La població catalana gaudeix d'unes expectatives de vida entre les més elevades del món, amb 76,3 anys als homes i 83,4 anys a les dones a començaments d'aquest segle. El principal tret de les darreres dècades ha estat la progressiva concentració dels guanys d'anys de vida en edats cada cop més avançades, com queda palès en l'evolució de l'esperança de vida a l'edat 65 que ha augmentat un 17% en els homes i un 20% en les dones en només vint anys (Taula 5). Aquesta major supervivència ha esdevingut un factor clau d'envelliment de la piràmide poblacional per la seva cúspide, al temps que el propi procés d'envelliment ha provocat que una proporció creixent de la població s'hagi beneficiat d'aquesta millora en la longevitat. Sobre aquesta tendència estructural, de desplaçament de la força de mortalitat, s'hi va superposar als anys vuitanta i principis dels noranta una trajectòria negativa dels riscos de morir en les edats adultes-joves, sobretot en els homes, que va provocar una ruptura momentània de la tendència ascendent de l'esperança de vida en néixer. Aquestes dues tendències contraposades no han revestit la mateixa intensitat en els homes i en les dones, el que s'ha traduït en un augment dels diferencials de vida mitjana d'1,2 anys, en passar dels 5,9 anys de 1970-71 als 7,1 anys de 2000-01, localitzant-se els màxims a mitjans dels anys noranta amb 7,6 anys.

Taula 5. Evolució de l'esperança de vida en néixer i a l'edat 65 per sexe. Catalunya.

		1980-1	1985-6	1990-1	1995-6	2000-1	Diferència	
							Abs	Rel
E ₀	Homes	72,6	74,2	73,6	74,8	76,3	3,7	5%
	Dones	78,5	80,3	80,9	82,4	83,4	4,9	6%
	Dif abs	5,9	6,1	7,3	7,6	7,1		
E ₆₅	Homes	14,4	15,5	15,6	16,3	16,8	2,4	17%
	Dones	17,6	18,8	19,5	20,6	21,1	3,5	20%
	Dif abs	3,2	3,3	3,8	4,3	4,3		

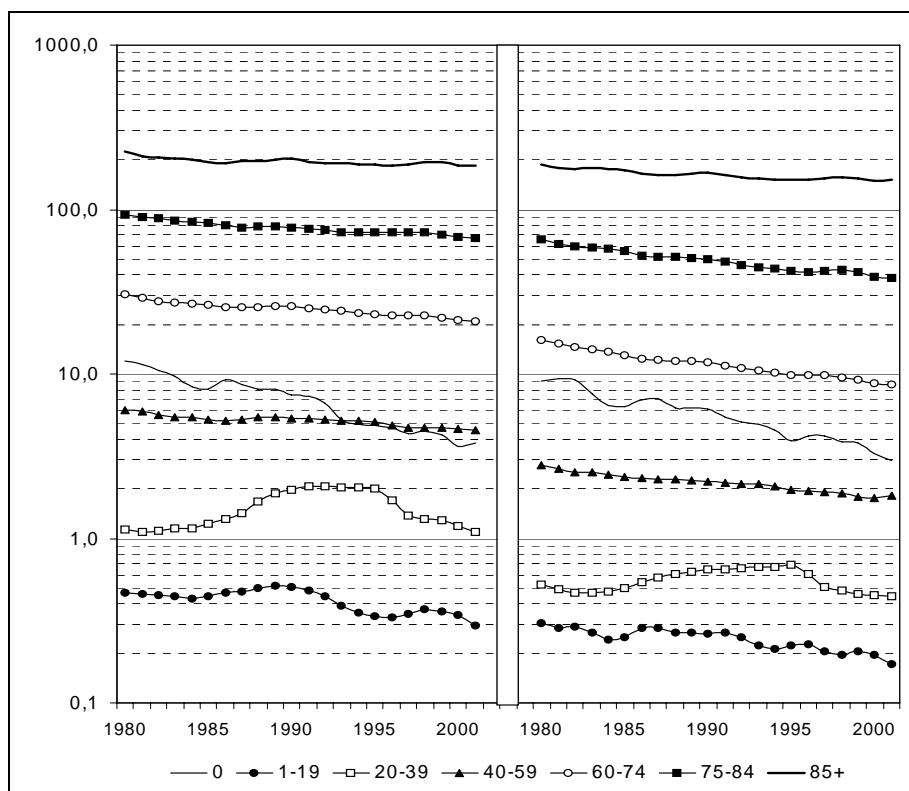
Font: elaboració pròpia.

L'evolució de les taxes estandarditzades per edat entre 1980-81 i 2000-01 reflecteix les grans tendències de la mortalitat a Catalunya: a) la culminació del descens de la

mortalitat infantil; b) l'aparició d'una etapa d'increment de la sobremortalitat adulta-jove; i, c) la davallada de la mortalitat en les edats ancianes (Gràfic 6).

Als darrers anys, l'extensió de la prevenció prenatal, els serveis de pediatria i els avenços científics han permès incrementar les probabilitats de supervivència el primer any de vida, amb una taxa de mortalitat infantil avui en dia de l'ordre del 3,5 per mil i amb un patró dominat per les malalties perinatals i congènites. La reducció dels riscos de morir en la infància i en l'adolescència també ha estat molt significativa, entorn d'un 40%, però encara roman un camp d'actuació, ja que actualment el 60% de les defuncions masculines d'1 a 19 anys i el 44 per cent de les femenines són per causes externes, destacant entre els 15 i 19 anys els accidents de tràfic amb un 60% de les morts masculines i un 36% de les femenines.

Gràfic 6. Taxes estandarditzades de mortalitat per mil. Mitjana de dos anys. Catalunya.

Nota: taxes estandarditzades utilitzant com a població tipus la d'ambdós sexes a 1 de gener de 2003.

Font: elaboració pròpia.

L'aspecte negatiu de les tendències recents a Catalunya, comú a d'altres indrets de la resta d'Espanya, va ser l'increment de la sobremortalitat adulta-jove. Els accidents de tràfic, la SIDA i les causes relacionades amb el consum de drogues van restar 0,8 anys a l'esperança de vida dels homes i 0,2 anys a la de les dones a la dècada dels vuitanta. La tendència alcista de la mortalitat per accidents de tràfic es va interrompre a principis

dels anys noranta, mentre que la de la SIDA es va perllongar fins a mitjans d'aquella dècada. Si bé als darrers anys s'ha invertit la tendència, no deixa de ser significatiu, que a diferència de la resta d'etapes del cicle vital, a començaments d'aquest segle els nivells de mortalitat són similars als observats a principis dels anys vuitanta.

En les edats adultes, entre els 40 i els 59 anys, la taxa estandarditzada de mortalitat s'ha reduït un 22% en els homes, amb una evolució per causes caracteritzada per una estabilitat en els tumors i una reducció de la mortalitat per cirrosi i per malalties isquèmiques. En les dones, la millora encara ha estat més significativa, del 37%, degut a un comportament més favorable de les malalties cerebrovasculars, que en 1980-81 eren la tercera causa de mort en aquest col·lectiu i en 2000-01 són la vuitena. En aquest segment de població el patró de morbimortalitat està cada cop més dominat pels tumors que representen el 45% de les defuncions masculines i el 57% de les femenines en 2000-01. L'evolució de la mortalitat entre els 60 i els 74 anys ha estat similar amb una caiguda del 31% en la taxa masculina i en 45% de la femenina, degut a una minva de la mortalitat per malalties de l'aparell circulatori, essent també significativa l'aportació de les causes de l'aparell respiratori en els dos sexes i de la cirrosi en els homes.

En les edats més avançades, si bé la caiguda relativa de les taxes ha estat menor, ha representat una important reducció de la seva magnitud absoluta i, per tant, un considerable avenç en la supervivència. A tall d'exemple, la taxa estandarditzada per la població de 85 anys i més s'ha reduït del 2.238 al 1.853 per 10.000 en els homes i del 1.884 al 1.495 per 10.000 en les dones; o dit en altres paraules, en només vint anys per cada 10.000 catalans majors de 85 anys hi sobreviuen 390 més pel descens de la mortalitat. A més ha estat en aquestes edats on s'ha produït la transformació més important del patró de morbimortalitat, al reduir-se en la població més anciana les causes de l'aparell circulatori a la meitat en els dos sexes. El descens d'aquestes malalties ha fet emergir una sèrie de causes imbricades en el procés d'envelliment, configurant-se una estructura de la mortalitat on adquireixen rellevància els trastorns mentals i les causes del sistema nerviós, que al 2000-01 eren un 10% de les defuncions d'homes de més de 85 anys i un 15% de les de dones.

La major supervivència dels catalans a les dues darreres dècades, sobretot en les edats ancianes, es constaten clarament si considerem que amb les condicions de mortalitat del bienni 1980-81 el 72% de les dones assoliria els 75 anys, restant per viure encara 10,3 anys, mentre que amb les de 2000-01 hi sobreviu el 83%, amb unes expectatives de vida restants de 12,9 anys. És a dir, s'ha produït un significatiu increment tant del

nombre d'individus que sobreviu a edats avançades, com del nombre d'anys que hi poden esperar viure.

Els trets descrits anteriorment són els propis d'una societat que es troba immersa en allò que s'anomena com la “quarta fase de la transició epidemiològica” i que es caracteritza per una reducció sostinguda de les taxes de mortalitat de la població anciana, per un desplaçament de les malalties cròniques i degeneratives, i per una major longevitat de la població com a resultat de la concentració dels guanys d'anys de vida en edats cada cop més avançades (veure Blanes i Spijker, en premsa).

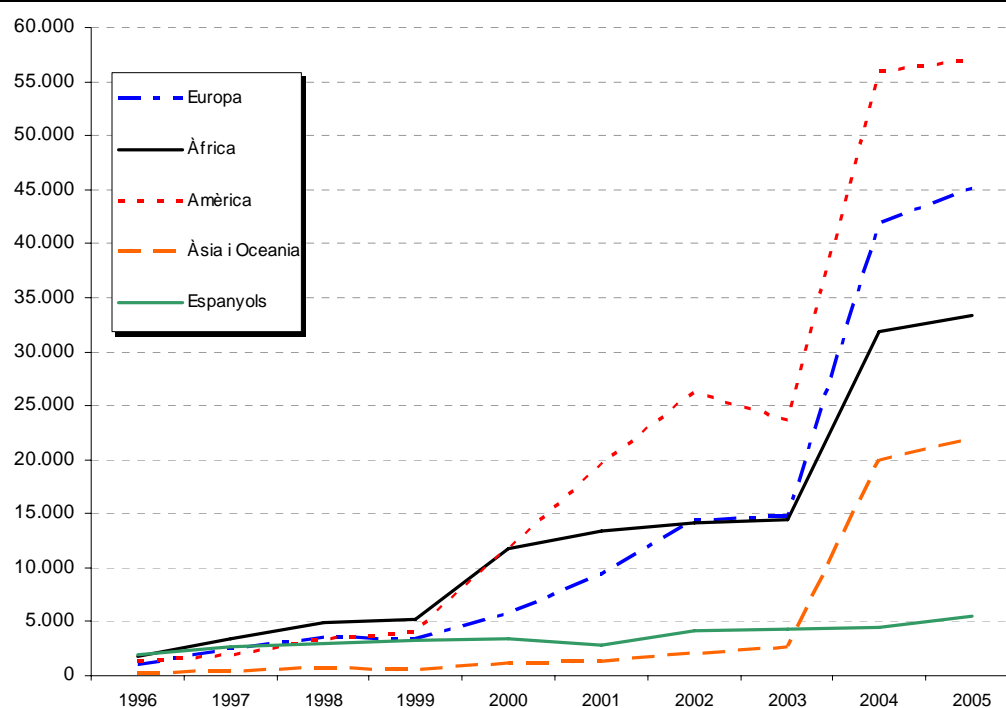
2.3. El boom immigratori

Com ja s'ha assenyalat al llarg del text, la diferència entre les entrades i les sortides a Catalunya, el saldo migratori, és el principal factor explicatiu de l'evolució recent de la població a Catalunya. El tret característic ha estat l'acceleració dels moviments immigratoris arribats des de l'estranger, fins al punt que podem parlar de *boom immigratori* (veure Domingo i Gil, 2006). Si bé l'arribada de persones de nacionalitat estrangera a Catalunya és un fenomen remarcable des de principis dels anys noranta, com s'ha pogut anar constatant pel creixement progressiu dels seus efectius, no és fins al 2000 que per primer cop els fluxos d'estrangers depassen els d'espanyols (33.933 persones arribades de l'estranger amb 90% d'estrangers, per 30.251 arribades de la resta d'Espanya amb 85% d'espanyols). Malgrat la subestimació que representa la freqüent no inclusió de les altes per omisió (que reflecteixen majoritàriament els moviments d'estrangers a molts municipis), i que augmentaria notablement el còmput dels estrangers, és a partir d'aleshores que podem parlar de plena internacionalització dels moviments migratoris. Per l'any 2005, que és el darrer any del que es disposa de xifres, i tenint en compte encara les limitacions en la cobertura de les Estadístiques de Variacions Residencials, les altes procedents directament de l'estranger registrades a Catalunya representaven ja el 76% de les 214 mil altes d'aquest any. El clar protagonisme de les entrades originades més enllà de les fronteres espanyoles, que coincideix amb una conjuntura econòmica favorable que ha esperonat d'igual manera la migració interna (Recaño i Cabré, 2003), està també estretament relacionat amb l'efecte directe i indirecte de les regularitzacions de l'any 2000 i 2001 (veure Recaño i Domingo, 2006), a més de l'increment estadístic que es pot imputar a una millor

cobertura en el registre de les altes i la inclusió per primer cop l'any 2004 de les anomenades altes per omissió (veure Domingo, 2004).

Amb l'inici del segle XXI, la immigració internacional s'accelera (incloent els migrants de nacionalitat espanyola): el 87% de les gairebé 597 mil entrades comptabilitzades des de 1991 es corresponen a les registrades entre 2000 i 2005, en clara connexió amb els processos de regularització abans esmentats. A aquests corrents, haurem d'afegir els estrangers que procedeixen de la resta d'Espanya, migracions que també s'han incrementat notablement: si a principis de la dècada dels noranta els estrangers no arribaven al 2% de totes les altes degudes a la migració procedent de la resta d'Espanya, l'any 2005 tot i que també s'han incrementat els fluxos d'espanyols arribats, ja en representaven el 40% del total, pel paper ascendent dels estrangers en les migracions internes (Recaño, 2003).

Gràfic 7. Fluxos internacionals arribats a Catalunya per grans agrupacions continentals, 1996-2005

Font: Estadística de Variacions Residencials, INE

Com es pot apreciar al gràfic 7, l'acceleració de la immigració internacional dels darrers anys s'ha caracteritzat per l'increment espectacular dels fluxos procedents d'Amèrica, que han representat el 37% d'entrades dels darrers cinc anys. Dins d'aquests fluxos més del 98% corresponen als països de Llatinoamèrica, i encara entre aquests, certes

nacionalitats han tingut un paper destacat, com Equador i Colòmbia, concentrat entre 2000 i 2003 coincidint amb les operacions de regularització de 2000 i 2001, i les respectives demandes de visat als seus nacionals, o Argentina, arran de la crisi de 2001, o Bolívia, en els darrers anys, relacionada tant amb la crisi política i econòmica del país com també amb l'anunci de la demanda de visat per part del Govern espanyol a partir de l'any 2007. En tot cas, des de 2000 fins a 2005, els fluxos procedents de Colòmbia han representat el 18,5% de tots els Llatinoamericans, els de Bolívia el 16%, els d'Argentina un 12% i els d'Equador un 10,3%. De la mateixa manera, es pot observar un gens desestimable augment dels fluxos d'uropeus, que han passat de representar el 19% al 2001 al 27,3% al 2005, degut sobretot a la progressiva presència dels fluxos procedents dels països de l'Est, el 58% del total d'uropeus per als mateixos anys. Entre les nacionalitats d'aquesta regió que més han crescut, s'ha d'esmentar la immigració romanesa, que pràcticament inexistente al 1996, i amb tant sols un 17% al 2000, ha passat a representar el 30,5% dels corrents immigratoris d'estrangers europeus.

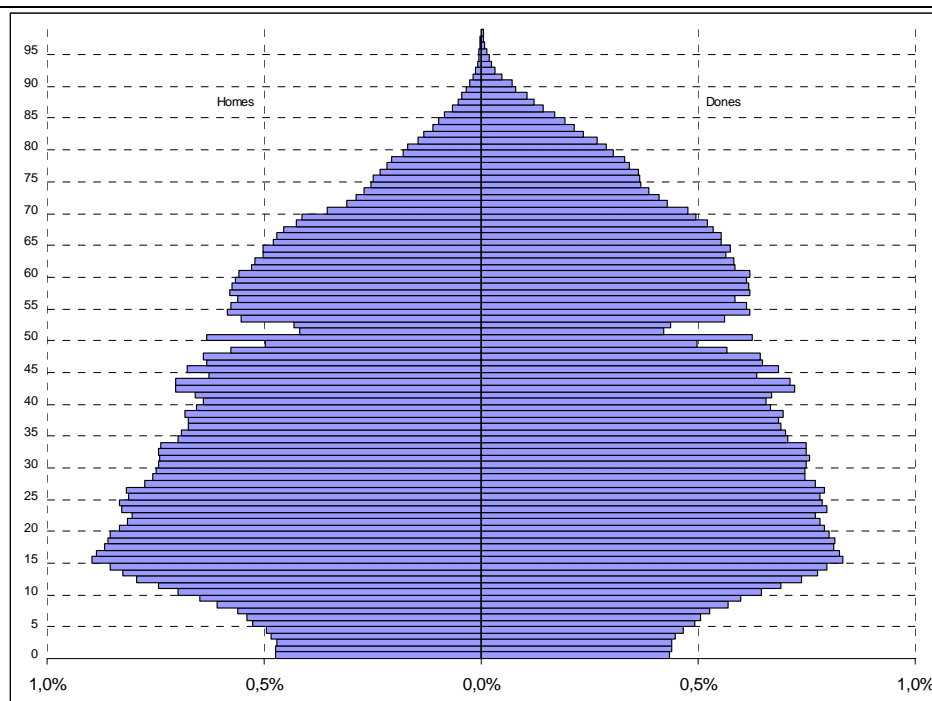
Aquesta puixança de la immigració llatinoamericana en primer lloc, i de la procedent dels països de l'Est d'Europa, en segon, que s'ha donat arreu d'Espanya, afavorida per les operacions de regularització, ha fet parlar alguns autors de clara preferència per aquests orígens geogràfics (Izquierdo, López de Lera, i Martínez Buján, 2002), i a d'altres de substitució dels migrants per nacionalitats (Domingo, 2006). Així, es pot veure com el creixement dels llatinoamericans i dels nacionals dels països de l'Est d'Europa coincideix amb un estancament dels fluxos procedents de l'Àfrica, coincidint amb les regularitzacions i d'altres mesures polítiques i legislatives que incentivaren les migracions de les dues primeres regions (les demandes de visat ja esmentades, i d'altres acords bilaterals amb països de la regió). En l'increment dels dos darrers anys haurem de comptar els efectes visibilitzadors del procés de normalització de 2005, més l'afegit de les dades de les altes per omisió a partir del 2004. Per últim, el lleuger increment de l'arribada d'espanyols procedents de l'estranger pot explicar-se en els darrers anys per les polítiques orientades a facilitar el retorn d'antics migrants espanyols i l'agilització de l'accés a la nacionalitat espanyola pels descendents d'antics migrants, sobretot per a certes nacionalitats llatinoamericanes.

3. Els canvis en l'estructura de la població: ralentització de l'envelliment.

3.1 El rejuveniment

L'estructura per sexe i edat de la població, recollida en forma de piràmide, fa de notari dels canvis demogràfics del passat segle XX i el primer quinquenni del XXI. És clarament perceptible el forat de la davallada brusca de la fecunditat deguda als efectes de la guerra civil, així com els efectes de les migracions arribades de la resta d'Espanya, el *baby boom* i la posterior davallada brusca de la fecunditat.

Figura 1: Piràmide de població de Catalunya, 1991

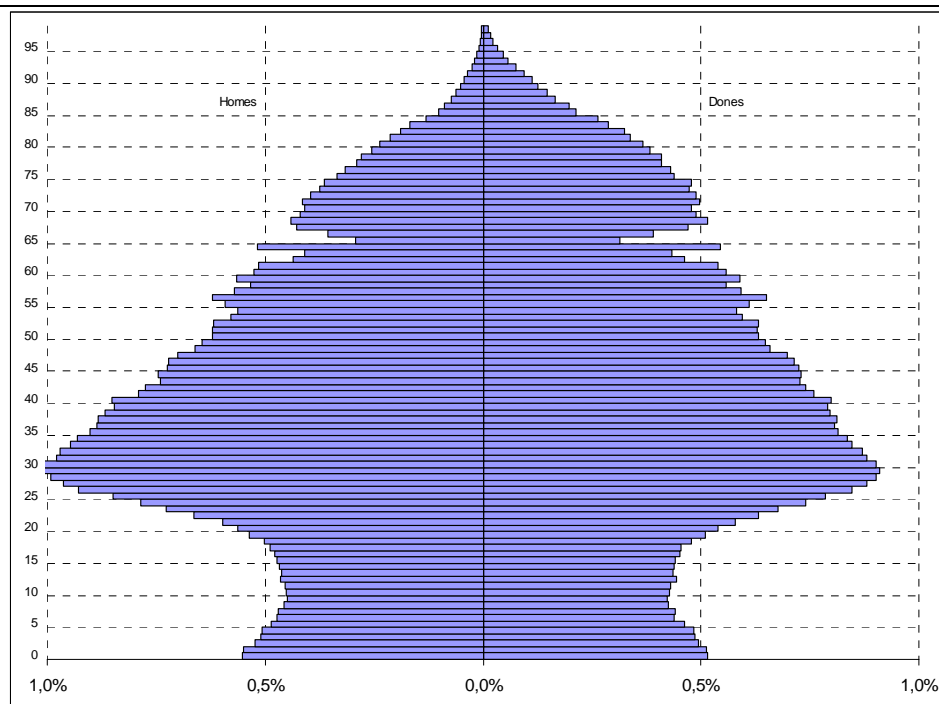
Font: Cens de Població i Habitatge, 2001 (INE).

La comparació entre l'estructura que apareixia al 1991 i la que se'ns mostra a 2005 (veure figures 1 i 2), principalment posa de relleu la recuperació de la fecunditat, així com el pes de les generacions plenes nascudes entre 1960 i 1975, sobre les que, en part, s'encavalquen les aportacions de la recent immigració internacional.

Tot i que entre 1991 i 2005 el grup del conjunt d'infants, de 0 a 14 anys, hagi disminuït en nombres absoluts (en 88 mil residents) i en relatiu, del 17,8% al 14,1% (veure taula 6), el nombre d'infants de 0 a 5 anys entre aquestes dues dates s'ha incrementat en 80.806 persones, i el seu pes en el total de la població ha passat del 4,6% al 5,1%. La

contribució dels estrangers també ha estat significativa en aquesta extensió de la base de la piràmide, tant dels nascuts a Catalunya com dels arribats de nou. Així, al principi de la dècada dels 90, els infants estrangers entre 0 i 14 anys només representaven un 1% del total d'infants d'aquestes edats, mentre que al 2005 ja n'eren el 12,6% (veure taula 7).

Figura 2. Piràmide de població de Catalunya, 2005.

Font: Padró Continu de Població, a 1 de gener de 2005 (INE).

Per altra banda, el grup jove, entre 15 i 29 anys, representaven l'any 1991 gairebé la quarta part de la població, acostant-se al milió i mig de persones. Al 2005, els efectius també han minvat així com ho ha fet el seu pes respecte al conjunt, però en molta menys proporció gràcies a l'aportació dels migrants. Al 1991, aquest grup d'edat estava compost pels nascuts entre 1962 i 1976, bàsicament eren les generacions dels *baby-boomers*, catorze anys més tard, el seu nombre ha disminuït en gairebé 42 mil persones, passant a representar el 20% de la població. A diferència d'aleshores però, la composició per generacions ens subratlla encara més la importància dels estrangers en el fre a l'envelliment de la població. Al 2005 els que eren els nascuts entre 1976 i 1990 tenien entre 15 i 29 anys, és a dir, el gruix de les generacions buides com efecte del descens de la fecunditat, al que s'haurà d'afegir els estrangers. Sense immigració internacional, sense les 262 mil persones més que corresponen als efectius de joves

estrangers, el pes dels joves s'hauria reduït en un punt percentual, essent del 18,7%. Més que el manteniment del percentatge de joves en el conjunt de la població doncs, l'aportació dels migrants en aquestes edats destaca pel pes creixent en el propi grup jove, que al 2005 arriba a ser del 18,4%.

Taula 6. Evolució de l'estructura de la població.

		0-14	15-29	30-64	65+	
1991	Homes	16,8	23,2	43,5	16,6	
	Dones	18,8	25,3	43,9	11,9	
	Total	17,8	24,2	43,7	14,3	
1996	Homes	15,3	24,9	45,9	13,9	
	Dones	14,0	22,9	44,5	18,6	
	Total	14,7	23,9	45,2	16,3	
2001	Homes	14,3	23,2	47,8	14,8	
	Dones	13,0	21,1	46,0	19,9	
	Total	13,6	22,1	46,9	17,4	
2005	Homes	14,7	21,3	50,2	13,8	
	Dones	13,6	19,5	47,9	19,0	
	Total	14,1	20,4	49,0	16,5	

Font: Cens de Població 1991, INE; Padró Municipal d'habitants 1996, INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001, INE; Padró Continu a 1 de gener de 2005, INE.

La població adulta entre 30 i 64 anys és la que més ha crescut des de 1991, tant en termes absoluts com en termes relatius. Així, en aquests catorze anys ha passat dels 2,6 milions de persones, als 3,4, el que representa un increment del 23% dels efectius en aquestes edats, i en termes relatius passar del 43,7 al 49% del total de la població. La meitat d'aquest guany es deu exclusivament a la població de nacionalitat estrangera, que amb 391,5 mil persones, arriba a representar l'11% d'aquest grup. La distribució dels estrangers dins aquesta àmplia franja d'edat i la composició generacional són molt diferents. Així el 75% dels estrangers entre 30 i 64 anys a Catalunya es concentraven en els tres primers grups quinquennals de 30 a 44 anys. És a dir, que on l'aportació immigratòria ha estat més notable durant aquests darrers anys d'espectacular creixement ha estat sobreafegint-se a les generacions dels *baby-boomers*, els nascuts entre 1960 i 1976. L'ampli grup d'edat que abasta dels 30 als 64 anys, també resumeix en la piràmide els guanys migratoris procedents de la resta d'Espanya, durant els anys 60 i 70.

La població anciana, amb més de 64 anys ha augmentat la seva proporció en el total de la població del 14% de 1991 al 16,5% de 2005, acollint en les seves files les

generacions delmades per la guerra civil i constituïnt-se en aquests moments en els pioners de l'allargament de l'esperança de vida. La població major de 64 anys, amb 1.150.724 persones, depassen els menors de 16, superant d'aquesta manera la dependència senil a la dependència infantil (del 0,24 i el 0,22, respectivament). Aquesta situació, en canvi, s'ha vist àmpliament compensada pel creixement de la població en edat activa, que si al 1991 representava el 66,2% del total, al 2005, és el 68,5%. És en el grup de població anciana on l'aportació migratòria ha estat més feble, amb només 20 mil persones, el que s'acosta al 2% dels majors de 64 anys.

Taula 7. Percentatge de població estrangera per cada grup d'edat

		0-14	15-29	30-64	65+	Total
1991	Espanyols	1.066.031	1.451.962	2.615.029	860.809	5.993.831
	Estrangers	10.336	16613	32.708	6.677	66.334
	% estrangers	1,0	1,1	1,2	0,8	1,1
1996	Espanyols	876.120	1.429.148	2.701.278	985.705	5.992.251
	Estrangers	16.311	25.341	50.136	6001	97.789
	% estrangers	1,8	1,7	1,8	0,6	1,6
2001	Espanyols	822.933	1.330.757	2.852.579	1.096.770	6.103.039
	Estrangers	42.281	751.29	129173	10.771	257.354
	% estrangers	4,9	5,3	4,3	1,0	4,0
2005	Espanyols	863.131	1.164.609	3.038.127	1.130.435	6.196.302
	Estrangers	124.885	262.163	391.567	20.289	798.904
	% estrangers	12,6	18,4	11,4	1,8	11,4

Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Municipal d'habitants 1996. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001. INE; 2005. Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

3.2. Naturalesa i nacionalitat.

La modificació de l'estructura per edat de la població experimentada des de 1991, associada al creixement de la població en general i al creixement migratori en particular, no ha estat l'única que s'ha produït durant els darrers anys: com ja s'ha anat anticipant, els canvis en la naturalesa i en la nacionalitat de la població resident a Catalunya han estat també força significatius. D'aquesta manera, tot i que la progressió dels nascuts a Catalunya en termes absoluts sigui ascendent, passant dels 4 als 4,5 milions de persones, en termes relatius disminueix des de l'inici del segle XXI, del 68,4 de 1996 al 68,2% de 2001 i al 64,4% de 2005 (taula 8).

Aquest descens en termes relatius és degut a l'increment dels nascuts a l'estranger, que per a 2005 representaven el 12,6% dels empadronats a Catalunya. L'aturada de la immigració procedent de la resta d'Espanya a partir dels anys vuitanta, juntament amb

l'evolució del moviment natural explica, al seu torn, el descens progressiu tant en nombres absoluts com relatius dels nascuts a la resta d'Espanya. Del 1,9 milions de 1991 que representava el 30,8% de la població, passarem als 1,6 amb un 23%.

Taula 8. Població segons el lloc de naixement, Catalunya 1991, 1996, 2001 i 2005.

	1991	1996	2001	2005
Totals de població				
Nascuts a Catalunya	4.090.381	4.165.361	4.339.699	4.503.938
Nascuts a la resta de l'Estat	1.867.758	1.752.873	1.685.989	1.612.457
Nascuts a l'estranger	102.026	171.806	335.677	878.811
	6.060.165	6.090.040	6.361.365	6.995.206
Percentatges				
Nascuts a Catalunya	67,50	68,40	68,22	64,39
Nascuts a la resta de l'Estat	30,82	28,78	26,50	23,05
Nascuts a l'estranger	1,68	2,82	5,28	12,56

Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Municipal d'habitants 1996. INE; Padró Continu a 1 de gener de 2001. INE; 2005. Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

Taula 9: Població de nacionalitat estrangera a Catalunya (nombres absoluts i relatius), anys 1991, 1996, i 1998-2006.

<i>Any</i>	<i>Població total</i>	<i>Població estrangera</i>	<i>% estrangers</i>
1991	6.059.494	66.334	1,1
1996	6.090.040	98.035	1,6
1998	6.144.339	121.254	2,0
1999	6.205.447	144.319	2,3
2000	6.261.999	181.590	2,9
2001	6.361.365	257.320	4,0
2002	6.506.440	382.020	5,9
2003	6.704.146	543.008	8,1
2004	6.813.319	642.846	9,4
2005	6.995.206	798.904	11,4
2006	7.083.618	866.814	12,2

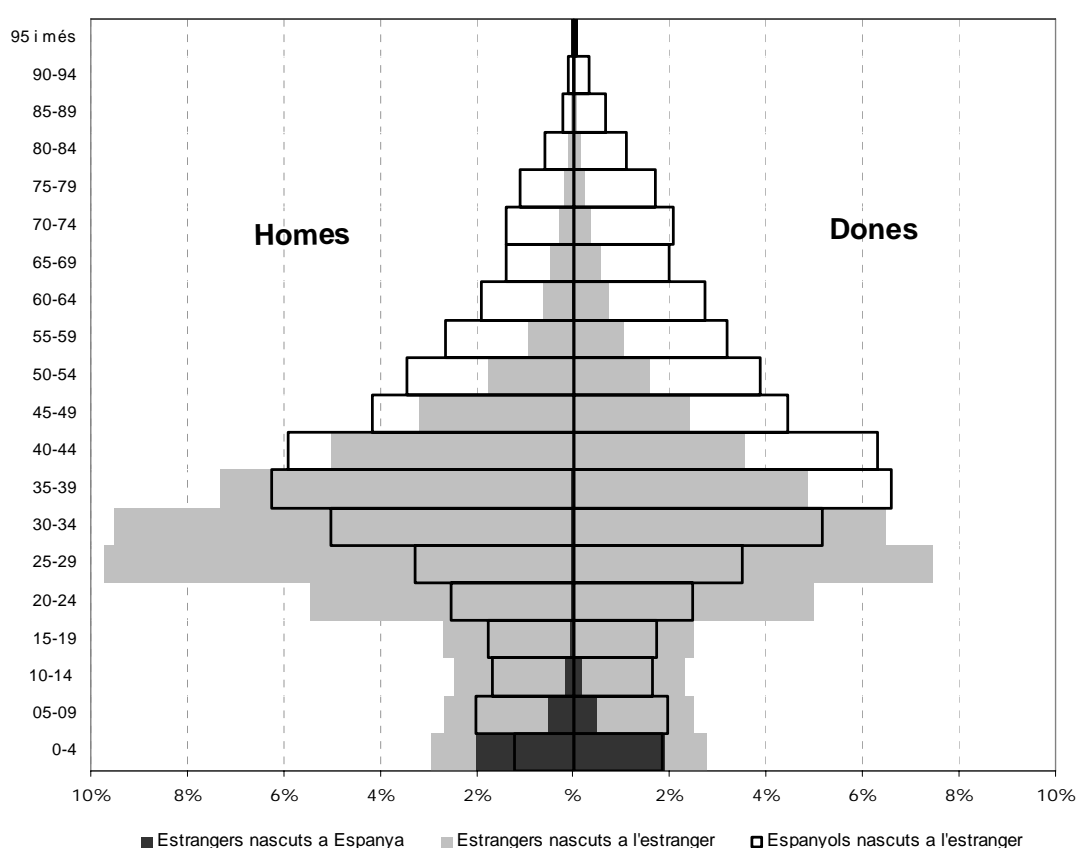
Font: Cens de Població 1991. INE; Padró Municipal d'habitants 1996. INE; 1998-2006. Padró Continu a 1 de gener. INE

La represa i l'extensió més enllà dels límits estatals dels corrents migratoris a Catalunya, ha tingut com a primera conseqüència estrictament demogràfica el creixement dels efectius de població nascuts a l'estranger i els de nacionalitat estrangera. Des de 1991, la població de nacionalitat estrangera a Catalunya s'ha multiplicat per 13, passant de les 66 mil persones a les 867 mil, incrementant el seu pes d'un testimonial 1,1% de la població a un 12,2% (taula 9). Aquest creixement en els

estocs, en correspondència al que ja hem vist quant als fluxos, s'ha donat sobretot durant el segle XXI.

Tot i que la diferència entre la població nascuda a l'estranger i la població de nacionalitat estrangera, tant en termes absoluts com relatius respecte al total de la població empadronada segueixi essent molt petita, d'unes 80 mil persones i a penes un punt percentual, l'estructura per sexe i edat és, per contra, significativament diferent (figura 3).

Figura 3. Població de nacionalitat estrangera, població nascuda a l'estranger i població estrangera nascuda a Espanya. Catalunya, 2005

Font: Padró Continu a 1 de gener de 2005. INE

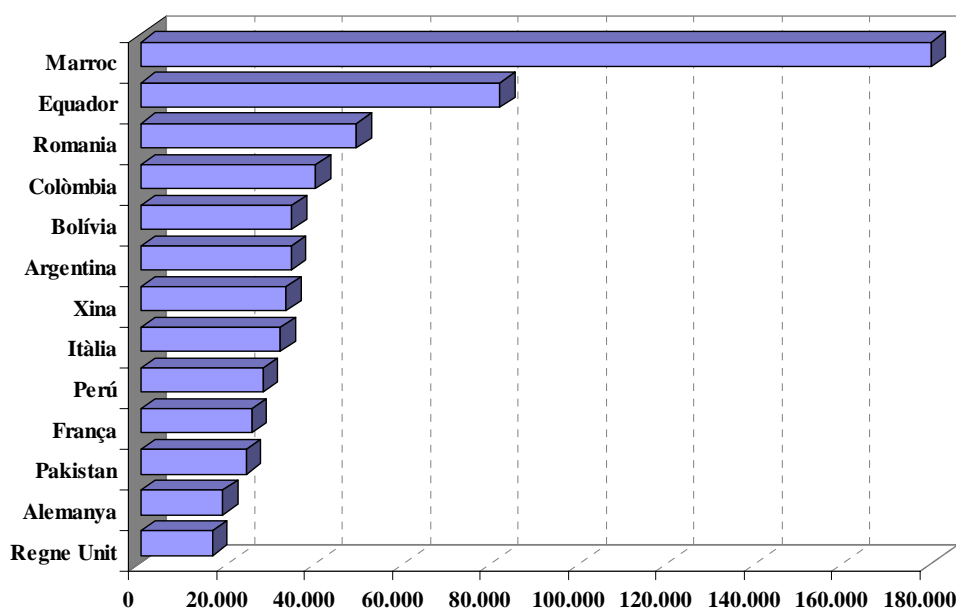
La població nascuda a l'estranger, que recordem aplega tant els migrants internacionals més recents (no nacionalitzats), com la població immigrada nacionalitzada corresponent a fluxos recents o a fluxos ja històrics, o la població de nacionalitat espanyola nascuda a l'estranger (descendents de migrants espanyols), presenta una piràmide relativament molt més envellida i equilibrada per sexes que la població de nacionalitat estrangera. Aquesta darrera piràmide, que representa la població empadronada de nacionalitat estrangera a Catalunya, comprèn tant els migrants pròpiament dits, que al 2005 eren

750.337, com els seus descendents nascuts a Catalunya però que no tenen la nacionalitat espanyola, uns 48.567 empadronats, que si bé eren tan sols un 6,1% de tots els estrangers, significaven un 68,7% dels estrangers entre 0 i 4 anys.

Des de la perspectiva sociodemogràfica, l'heterogeneïtat és el tret característic de l'agregat que legalment definim com a població estrangera. Població integrada i caracteritzada per la multiplicitat de nacionalitats, de pautes migratòries i d'assentament, que es reflecteixen tant en la diversa estructura per sexe i edat de les seves poblacions com per la diferent distribució territorial (Domingo i Gil, 2006). D'aquesta manera, els permisos de residència per grans agrupacions continentals (les persones que es troben en situació regular), des de principis dels anys noranta ha modificat notablement els orígens en funció del creixement de la migració econòmica. Al 1990 més de la meitat dels permisos corresponien a persones de nacionalitat europea (més del 98% membres d'aleshores Comunitat Econòmica Europea), al 2005 s'han reduït al 21% (i encara aquí el 39% corresponia a ciutadans extra-comunitaris (EU 25). Mentre que la població de nacionalitat d'algun país africà havia passat d'un 12,9% a un 34,6% durant el mateix període, tenint en compte que amb l'arribada de fluxos massius de llatinoamèrica, encara va veure com el seu pes relatiu minvava a partir de 2000, quan havien assolit un 42% de tots els permisos. En conseqüència, la població llatinoamericana amb permís de residència, ha crescut a partir de l'any 2000, passant del 21,3 al 33,3% dels permisos. I encara cal remarcar que l'accés preferencial a la nacionalitat espanyola dels naturals d'algun país llatinoamericà respecte d'altres nacionalitats, fa que desapareguin d'observació amb més rapidesa que d'altres. Malgrat tot, en termes de nacionalitat però, i per a les dades del Padró Continu de 2006 que són les més recents disponibles (que no distingeixen entre regulars i irregulars), els marroquins segueixen essent la nacionalitat més representada amb 181.494 empadronats, i el 20,9% del total d'estrangers, doblant els equatorians, que són la segona nacionalitat per nombre d'efectius amb 81.925 i el 9,5% del total (Gràfic 8), i quadruplicant el volum de romanesos, que amb el 5,7% ocupen el tercer lloc en la classificació.

Per finalitzar amb aquesta somera panoràmica de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya, s'ha representat la seva distribució territorial a nivell municipal, en nombres absoluts i en nombres relatius respecte al total de la població el municipi (mapes 3 i 4).

Gràfic 8. Primeres nacionalitats a Catalunya, 2006.

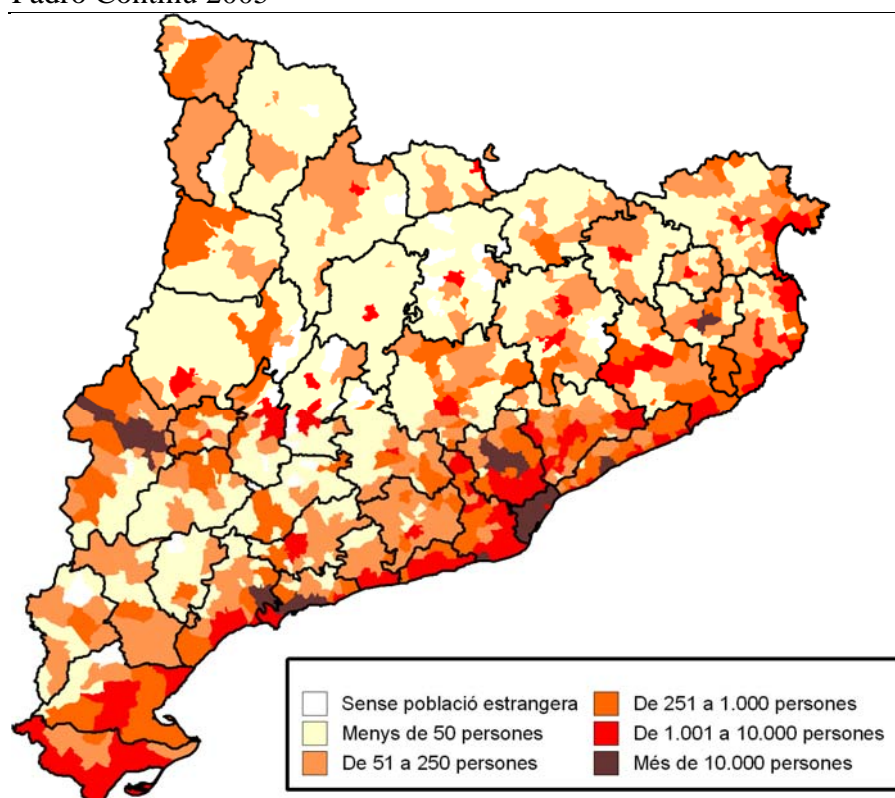

Font: Padró Continu 2006. Elaboració C.E.D.

Tot i que el Àrea Metropolitana de Barcelona per ella sola, aplega el 47,6% de tota la població estrangera, i que la immigració llatinoamericana, que ha estat la gran protagonista del creixement de la població immigrada durant els darrers anys, es caracteritza precisament per la seva concentració en l'àmbit metropolità (el 63% de tots els llatinoamericans empadronats a Catalunya el 2005, residien a l'AMB), la distribució territorial de la població estrangera, destaca per l'alta presència a tot el territori català. Així, l'única comarca amb menys d'un 6% de població estrangera (la mitjana europea) és el Ripollès amb un 5,3%, i només a 31 dels 946 municipis de Catalunya no constava cap estranger empadronat.

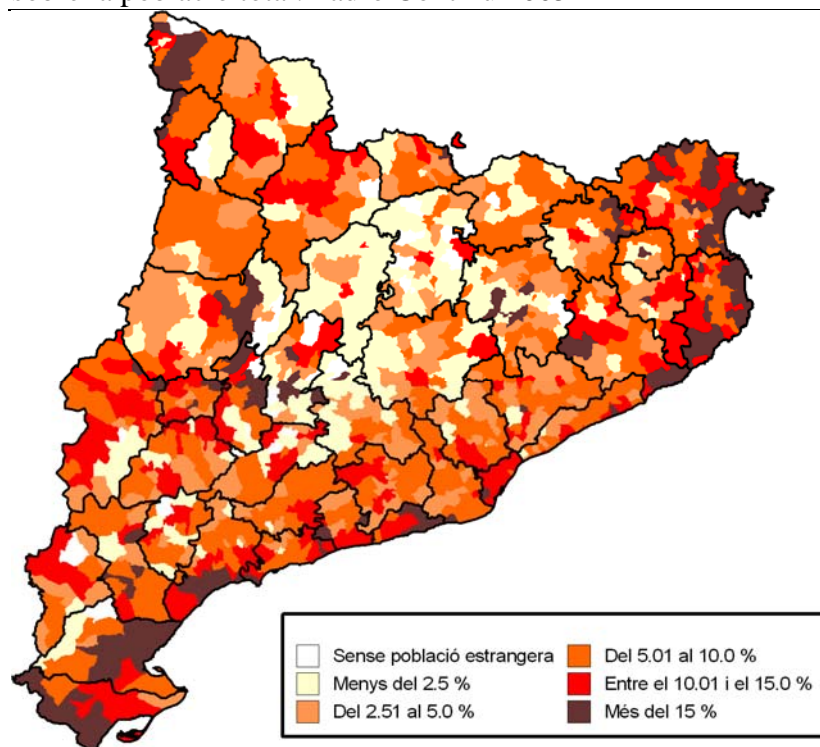
Aquesta extensió espacial pren encara més rellevància si la comparem amb les pautes observades durant els anys seixanta en l'arribada de migració procedent de la resta d'Espanya, on el caire metropolità de l'assentament, i la seva contribució a la conformació de la pròpia realitat metropolitana varen ser fonamentals. L'àmplia difusió es deu també als trets sociodemogràfics del propi territori, en especial a l'activitat i la demanda generada per cada entitat, amb una predominança clara del litoral on conflueixen una multiplicitat d'usos de l'espai i de característiques dels migrants.

Mapa 2. Població de nacionalitat estrangera als municipis catalans en nombres absoluts. Padró Continu 2005

Font: Padró Continu de Població a 1 de gener de 2005, INE

Mapa 3. Població de nacionalitat estrangera als municipis catalans en percentatges sobre la població total. Padró Continu 2005

Font: Padró Continu de Població a 1 de gener de 2005, INE

En termes absoluts, destaquen les grans ciutats, començant per les de l'Àrea metropolitana amb la seva considerable demanda en el sector serveis, seguida per les capitals comarcals que, com a nuclis d'activitat econòmica rellevant, constitueixen un altre gran pol d'atracció de la població estrangera. De la mateixa manera, és d'assenyalar la presència a tota la franja costanera, on es pot observar l'atracció exercida per l'ocupació en l'agricultura intensiva (igualmente present a algunes comarques interiors), la indústria hotelera i la construcció (remarcables també en alguns municipis pirinencs), fins a l'oferta residencial i de lleure, en part aprofitada per ciutadans europeus comunitaris jubilats. Per últim, si tenim en compte el seu pes relatiu, i degut a la morfologia dels municipis catalans, amb abundància de municipis petits, la importància de la seva difusió en el territori encara es fa més palesa, amb màxims que arriben a al 43% a Castelló d'Empúries, el 33,3% a Guissona o el 31,5% a St. Pere Pescador.

Conclusions

La inflexió ha estat el tret definitori de l'evolució demogràfica de Catalunya durant els darrers deu anys. Inflexió en la tendència a la baixa de la fecunditat, i recuperació del paper central de les migracions en el creixement, anterior a la crisi que s'encetà a les darreries dels anys setanta. Aquesta inflexió, que es detecta en el darrer quinquenni del segle XX, s'ha convertit, gràcies sobretot a la immigració internacional, en una nova etapa de creixement accelerat, que ha estat la característica del primer quinquenni del segle XXI. En paral·lel, la progressió de la mortalitat ha seguit marcada per les millores, reflectides en els guanys experimentats en l'esperança de vida. La convergència d'aquestes noves i velles tendències en la dinàmica demogràfica ha tingut com a primer efecte el salt en el volum de la població, però també ha revertit en un canvi molt significatiu en l'estructura i, de retruc, novament en la dinàmica, més enllà de la freqüència dels esdeveniments observats.

La disminució i el retard de la fecunditat que s'originaren a mitjans dels anys setanta es degueren inicialment a la crisi econòmica i als canvis en el comportament reproductiu associat al procés de transició familiar, en passar d'un model fixat en el repartiment de rols asimètric, a un model cada cop més igualitari i simètric (veure Cabré, 1995). Les condicions econòmiques favorables dels darrers anys han propiciat la recuperació dels baixíssims nivells de l'any 1991, als que s'haurà d'afegir la contribució de les dones

immigrades, amb pautes, com hem vist, complementàries quant al calendari de la fecunditat de les autòctones, marcades pel gran retard en l'edat a la maternitat. La represa de les migracions com a fet fonamental del creixement de la població, que havia caracteritzat l'evolució demogràfica secular de Catalunya durant els tres primers quarts del segle XX, ha significat l'extensió més enllà de les fronteres estatals dels camps migratoris. Els nivells assolits pels fluxos i pels saldos migratoris durant el primer quinquenni del segle XXI, superen els observats amb anterioritat. Però a més de la quantitat, és crucial copsar com aquesta immigració ha esdevingut la peça clau per a entendre les transformacions que experimenten i experimentaran durant els propers anys tots els altres fenòmens demogràfics i el seu impacte sobre el territori: la nupcialitat, la fecunditat i la mobilitat de forma directa, però també la mortalitat i la morbiditat, de forma indirecta, a través de la transformació de l'estructura per edat de la població.

L'evolució de l'estructura de la població marcada pel progressiu envelliment, producte de l'allargament de l'esperança de vida i la davallada de la fecunditat, s'ha vist en els darrers anys, beneficiada per la lleugera recuperació de la fecunditat combinada amb les migracions internacionals. Amb tot, ha de quedar ben clar que l'arribada d'immigrants joves durant aquests anys no és deguda al dèficit relatiu de població provocat per la disminució de la fecunditat i l'envelliment. Així s'ha observat com els estrangers, preponderantment joves, s'han afegit precisament al gruix de la població en edat activa, que ha coincidit fins ara amb els efectius d'autòctons nascuts durant el *baby boom*, és a dir, amb les generacions més nombroses de la història demogràfica de Catalunya. Aquesta realitat, corrobora que les causes de les migracions no es troben en l'estructura de la població, i que caldrà cercar-les en l'àmbit de l'economia: per simplificar, en la demanda de mà d'obra generada pel creixement de l'economia catalana. Això no elimina l'existència de factors demogràfics, entre els que els canvis d'estructura són un entre d'altres, que ajuden a explicar l'arribada de migrants en el present i la que podem esperar en un futur proper. Aquests factors però, no justifiquen la suposada subsidiarietat demogràfica dels migrants, el que s'ha popularitzat com a migracions de reemplaçament (Nacions Unides, 2000), si no en el paper complementari sociodemogràficament parlant, dels migrants de nacionalitat estrangera, en relació a la població de nacionalitat espanyola, específicament respecte als joves i les dones de nacionalitat espanyola i les expectatives en l'ocupació generades per les millores en el nivell d'instrucció (veure Domingo, en premsa).

En els propers anys, els fluxos migratoris seguiran constituint el factor determinant del creixement de la població a Catalunya. El ritme del creixement però, tot i que es veurà influït per factors sociodemogràfics, continuarà estant supeditat a l'evolució econòmica. Entre els factors estrictament demogràfics, haurem de comptar, en primer lloc, amb la pròpia inèrcia dels processos migratoris ja endegats: a més de l'arribada de nous migrants motivada per la demanda del mercat laboral i que poden seguir el fil de les cadenes migratòries ja establertes, haurem d'afegir els migrants resultants del reagrupament familiar. Aquesta migració familiar, a part de l'augment del volum de població, tindrà com a principal efecte seguir modificant l'estructura de la població resident, diversificant-la i propiciant l'increment de la dinàmica demogràfica de la població immigrada (especialment la formació de noves famílies, via nupcialitat i fecunditat). D'aquesta manera, s'ha de preveure l'ampliació en l'impacte sobre el conjunt de la societat, corresponent tant a les necessitats específiques de les diferents edats, com al protagonisme creixent que adquiriran les unitats familiars, que es traduirà en demanda en els àmbits escolar, sanitari i de l'habitatge, principalment, però que seguirà contribuint a l'augment de la població activa ja que bona part de la població reagrupada adulta també aspira a ocupar-se. Tampoc no és arriscat preveure que continuarà el canvi respecte als orígens dels migrants, si bé és més problemàtic preveure en quina direcció, ja que aquesta depèn de factors extrademogràfics o exògens a l'evolució demogràfica del país.

Referències Bibliogràfiques

BLANES, Amand i SPIKJER, Jeroen (en premsa) "La darrera fase de la transició epidemiològica a Catalunya". A CED, *La població de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

CABRÉ, Anna (1995) "Notes sobre la transició familiar". En *Jornades sobre família i canvi social*. Barcelona: Servei de Documentació i Difusió de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya, pàg. 31-46.

CABRÉ, Anna (1999) *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa.

DEVOLDER, Daniel (2006) "La natalitat i la fecunditat dels estrangers a Catalunya". LARIOS, Maria José i NADAL, Mónica (Dir.) *La immigració a Catalunya, Anuari 2005. Vol I. Anàlisi Jurídica i sociodemogràfica*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, pp. 257-273.

DEVOLDER, Daniel (en premsa) "La fecundidad de Cataluña en perspectiva histórica". A CED, *La població de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

DOMINGO, Andreu (2006) "Tras la retórica de la hispanidad: la migración latinoamericana en España entre la complementariedad y la exclusión". CANALES, Alejandro I. (Ed.) (2006) *Panorama actual de las migraciones en América Latina*. Guadalajara (México): Asociación Latinoamericana de Población, Universidad de Guadalajara, pp. 21-44.

DOMINGO, Andreu (en premsa) Internacionalització de la immigració i activitat de la població estrangera a Catalunya. CED, *La població de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

DOMINGO, Andreu i GIL, Fernando (2006) "L'evolució recent de la població estrangera a Catalunya". LARIOS, Maria José i NADAL, Mónica (Dir.) *La immigració a Catalunya, Anuari 2005. Vol I. Anàlisi Jurídica i sociodemogràfica*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, pp.183-222.

IZQUIERDO ESCRIBANO, Antonio, LOPEZ DE LERA, Diego, i Raquel MARTÍNEZ BUJÁN (2002) "Los preferidos del siglo XXI: la inmigración latinoamericana en España". *Actas del 3 Congreso de la Inmigración en España*, Vol 2, Granada: 2002, pp. 237-250.

MIRET, Pau (en premsa) "Formació familiar a Catalunya: la nupcialitat i la fecunditat durant els darrers trenta anys". . CED, *La població de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

RECAÑO, Joaquín i DOMINGO, Andreu (2006) "Aproximació a la irregularitat a Catalunya". LARIOS, Maria José i NADAL, Mónica (Ed.) *La immigració a Catalunya, Anuari 2005. Vol I. Anàlisi Jurídica i sociodemogràfica*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, pp. 223-256.

RECAÑO, Joaquín (2003) "La movilidad geográfica de los extranjeros en España: un fenómeno emergente" en *Cuadernos de Geografía*, 72, PP. 135-156.

RECAÑO VALVERDE, Joaquín i CABRÉ PLA, Anna (2003) “Migraciones interregionales y ciclos económicos en España (1988-2001)”. En *Papeles de Geografía*, 37 (2003), pp. 179-197.

UNITED NATIONS, POPULATION DIVISION (2000) *Replacement migration: is it a solution to declining and ageing populations?* Population Division. Department of Economic and Social Affairs, United Nations.

ÍNDIX

1. Introducció: de l'estancament al ràpid creixement del segle XXI.....	1
2. Els components del creixement de la població, 1991-2005: el protagonisme del saldo migratori.....	6
2.1. La recuperació de la fecunditat.....	9
2.2. El continuat creixement de la longevitat i els nivells de mortalitat.....	13
2.3. El boom immigratori	16
3. Els canvis en l'estructura de la població: ralentització de l'envelliment.	19
3.1 El rejuveniment	19
3.2. Naturalesa i nacionalitat.	22
Conclusions	28
Referències Bibliogràfiques	31

ÍNDIX DE TAULES

1.- Totals de Població de Catalunya, per comarca, anys 1991, 1996, 2001 i 2005.....	3
2.- Taxa de creixement anual acumulatiu (tant per mil) de Catalunya, per comarques, períodes 1991-2001 i 2001-2005.....	4
3.- Creixement natural i creixement migratori quinquennal a Catalunya, 1961-2005.....	7
4.- Evolució dels naixements i la fecunditat a Catalunya 1991-2004.....	9
5.- Evolució de l'esperança de vida en néixer i a l'edat 65 per sexe. Catalunya.....	13
6.- Evolució de l'estructura de la població.....	21
7.- Percentatge de població estrangera per cada grup d'edat.....	22
8.- Població segons el lloc de naixement, Catalunya 1991, 1996, 2001 i 2005.....	23
9.- Població de nacionalitat estrangera a Catalunya (nombres absoluts i relatius), anys 1991, 1996, i 1998-2006.....	23

ÍNDIX DE FIGURES

1.- Piràmide de població de Catalunya, 1991.....	19
2.- Piràmide de població de Catalunya, 2005.....	20
3.- Població de nacionalitat estrangera, població nascuda a l'estranger i població estrangera nascuda a Espanya. Catalunya, 2005.....	24

ÍNDIX DE GRÀFICS

1.- Creixement natural i creixement migratori quinquennal a Catalunya, 1961-2005.....	7
2.- Taxes brutes de mortalitat i natalitat, taxes de creixement net i d'immigració a Catalunya des de 1976 fins 2005.....	8
3.- Evolució de l'índex sintètic de fecunditat i de l'edat mitjana a la maternitat, Catalunya 1991-2004.....	10
4.- Evolució de les taxes de fecunditat per edat quinquennal i ordre de naixement, Catalunya, 1975-2004.....	11
5.- Índex Sintètic de Fecunditat de les dones de nacionalitat estrangera i nacionalitat espanyola residents a Catalunya, 2004.....	12
6.- Taxes estandarditzades de mortalitat per mil. Mitjana de dos anys. Catalunya.....	14
7.- Fluxos internacionals arribats a Catalunya per grans agrupacions continentals, 1996-2005.....	17
8.- Primeres nacionalitats a Catalunya, 2006.....	26

ÍNDIX DE MAPES

1.- Taxa de creixement anual acumulatiu de Catalunya per municipis, 1991-2001 i 2001-2005.....	5
2.- Població de nacionalitat estrangera als municipis catalans en nombres absoluts. Padró Continu 2005.....	27
3.- Població de nacionalitat estrangera als municipis catalans en percentatges sobre la població total. Padró Continu 2005.....	27